

Sygn. akt II CSK 364/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 września 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Henryk Pietrkowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Paweł Grzegorzczuk

SSN Anna Kozłowska

w sprawie z powództwa U. K.

przeciwko P. K.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 13 września 2019 r.,

skargi kasacyjnej powódki

od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 20 lipca 2017 r., sygn. akt I ACa [...],

1. oddala skargę kasacyjną;

2. przyznaje adw. P. N. od Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego w [...] kwotę 5.400 (pięć tysięcy czterysta) zł powiększoną o stawkę podatku VAT - tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powódce w postępowaniu kasacyjnym.

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w [...] wyrokiem z dnia 20 lipca 2017 r. oddalił apelację powódki od wyroku Sądu Okręgowego w Ł. z dnia 4 października 2016 r., na podstawie którego oddalone zostało powództwo U. K. przeciwko jej wnukowi P. K. o zapłatę kwoty 365 807 zł.

Według dokonanych ustaleń w 1999 r. powódka razem z mężem J. K. dokonali na rzecz ich syna M. K. (ojca pozwanego) darowizny szczegółowo opisanej niezabudowanej działki budowlanej we wsi Ł., stanowiącej ich majątek wspólny. J. K. zmarł w 2001 r. Spadek po nim nabyli jego synowie M. K. (ojciec pozwanego) i Z. K., każdy po ½ części.

Po śmierci J. K., powódka - zgodnie z uzgodnieniem poprzedzającym jego zgon - zlikwidowała oszczędności, ulokowane w banku w wysokości ponad 270 tys. zł i przekazała te pieniądze w formie darowizny. W zamian za darowane środki pieniężne M. K. (ojciec pozwanego) zobowiązał się do opieki nad matką oraz przyjęcia jej do budowanego domu, po jego ukończeniu, planowanym na miesiąc październik 2012 r. Drugi syn Z. K. otrzymał na własność - także zgodnie z uzgodnieniami poprzedzającymi śmierć J. K. - w formie darowizny rodzinny dom w Ł. przy ul. K..

M. K. nie zdążył wybudować domu, bowiem zmarł w dniu 19 czerwca 2012 r., a spadek po nim na podstawie testamentu nabył w całości syn P. K. (pозwany). Dom odziedziczony po ojcu, pozwany sprzedał w lipcu 2013 r.

Pozwany w pisemnym oświadczeniu z dnia 10 grudnia 2013 r. zobowiązał się „spłacić babcię ...za pomoc finansową w celu wykończenia domu... w miejscowości Ł.”, natomiast w drugim piśmie z dnia 30 grudnia 2013 r. oświadczył: „zobowiązuję się, iż spłacę moją babcię... w zamian za pomoc mojemu tacie...oraz mnie przy budowie domu w miejscowości Ł. oraz oferuję pomoc... i zarówno opiekę nad moją babcią”. Pozwany złożył te oświadczenia chcąc nakłonić powódkę do pożyczania mu pieniędzy na - jak wyjaśniał - spłatę długów ojca. Powódka nie dała mu pieniędzy, lecz zaproponowała, aby wierzyciele M. K. zgłosili się bezpośrednio do niej.

Sąd Apelacyjny uznał, że powódce nie przysługuje roszczenie, które, według powódki miałyby znajdować podstawę w art. 410 § 2 k.c. (nienależne świadczenie). Według powódki celem jej świadczenia w postaci przekazanych ojcu pozwanego pieniędzy było nie tylko dokończenie budowanego domu, lecz także możliwość zamieszkania przez nią w tym domu oraz zapewnienie sobie opieki ze strony syna. Na skutek sprzedaży tego domu przez pozwanego cel jej świadczenia nie został osiągnięty. Skarżąca twierdziła że na skutek złożenia przez pozwanego oświadczeń z dnia 10 i 30 grudnia 2013 r. strony w rzeczywistości zawarły umowę uznania długu. Podniosła ponadto, że nie jest konieczne, aby *causae* tej umowy istniała w stosunku prawnym, z którego wynika dług.

Sąd Apelacyjny tego poglądu nie podzielił, podnosząc, że umowa uznania długu ma charakter kauzalny, a między pozwanym a powódką nigdy nie powstał stosunek prawny, gdyż ewentualne roszczenia powódki wynikające z umowy darowizny względem syna M. K. wygasły z chwilą jego śmierci.

W skardze kasacyjnej powódka zarzuciła naruszenie art. 353¹ w zw. z art. 888 § 1, art. 65 § 1 i 2 i art. 410 § 2 k.c. przez błędną ich wykładnię polegającą na uznaniu, że w związku z niezrealizowaniem motywu świadczenia darczyńcy (powódki) przyczyna zwrotu świadczenia nie powstała.

Sąd Najwyższy zważył, na następuje:

Odnosnie do skutków darowizny dokonanej przez powódkę na rzecz ojca pozwanego oraz jego zobowiązania do otoczenia powódki opieką podnieść należy, że stosownie do art. 893 k.c., darczyńca może włożyć na obdarowanego obowiązek oznaczonego działania lub zaniechania nie czyniąc przy tym nikogo wierzycielem. Obciążenie obdarowanego takim obowiązkiem stanowi dodatkowe zastrzeżenie umowne, jakim jest polecenie. Może ono mieć na względzie zarówno interes osoby trzeciej, interes społeczny, jak i interes obdarowanego lub darczyńcy. Przedmiotem polecenia może być czynność prawna (np. przeniesienie własności nieruchomości), jak i czynność faktyczna (np. opieka nad darczyńcą).

Dokonując zgodnie z art. 60 i 65 k.c. wykładni tej umowy należało uznać, że przysporzenie majątkowe dokonane przez powódkę na rzecz jej syna M. K. z zastrzeżeniem opieki nad nią na starość stanowiło darowiznę z poleceniem (art.

893 k.c.). Nałożona w ten sposób na ojca pozwanego powinność nie stanowiła świadczenia wzajemnego obdarowanego i nie spowodowała powstania wierzytelności po stronie jakiegokolwiek innego podmiotu. Powódka stała się jedynie beneficjentką polecenia, nie mając statusu wierzyciela.

Podnieść należy, że ustanowienie polecenia nie przekształca umowy darowizny w umowę o odmiennej przyczynie prawnej niż *causa donandi*, innymi słowy nie przekształca *causae* umowy darowizny w żadną inną, nadal jest to *causae donandi*. Poza tym brak powstania wierzytelności po stronie uprawnionego do świadczenia, a także brak możliwości przymusowego dochodzenia świadczenia przez wierzyciela przesądza o kwalifikacji więzi istniejącej między darczyńcą a obdarowanym, jako zobowiązania naturalnego.

Z tych względów zawarte w przedmiotowej umowie darowizny polecenie należało kwalifikować, jako powstały między powódką a jej synem (ojcem pozwanego) stosunek mający charakter zobowiązania naturalnego. Takiej kwalifikacji stosunku łączącego obdarowanego obciążonego poleceniem oraz osobę odnoszącą korzyść z tego polecenia dokonał Sąd Najwyższy w postanowienie z dnia 19 kwietnia 2002 r., III CZP 19/02 (OSP 2003, nr 10, poz. 123). Motyw, jakim kierowała się powódka, przekazując ojcu pozwanego pieniądze w formie darowizny, nie może być uznany jako źródło roszczenia z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia (świadczenia nienależnego). Wprawdzie powódka spełniła świadczenie w nadziei na realizację motywu, jednak w sprawie nie doszło do uzyskania wzbogacenia kosztem świadczącego, gdyż źródłem świadczenia była umowa darowizny.

Wobec niepowstania wierzytelności, a także braku możliwości przymusowego dochodzenia świadczenia z tytułu polecenia, rozważania dotyczące możliwości dochodzenia przez powódkę roszczenia z tytułu zwrotu nienależnego świadczenia, nie mają prawnego usprawiedliwienia. Przewidziana w art. 410 § 2 k.c., przesłanka nieosiągnięcia zamierzonego celu świadczenia jest spełniona wtedy, gdy celem świadczenia było otrzymanie świadczenia ekwiwalentnego, do spełnienia którego odbiorca nie był zobowiązany. Polecenie zrodziło jedynie stosunek mający charakter zobowiązania naturalnego, nie może zatem być

rozpatrywane w płaszczyźnie świadczenia ekwiwalentnego w rozumieniu art. 410 § 2 k.c. Za bezzasadny należało więc uznać zarzut naruszenia art. 353¹ w zw. z art. 888 § 1, art. 65 § 1 i 2 i art. 410 § 2 k.c. przez błędną ich wykładnię polegającą na uznaniu, że w związku z niezrealizowaniem motywu świadczenia darczyńcy (powódki) przyczyna zwrotu świadczenia nie powstała.

Z przytoczonych względów skarga kasacyjna podlegała oddaleniu (art. 398¹⁴ k.p.c.).

jw